

Онищенко Світлана Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи

Пугач Олександра Анатоліївна

аспірант кафедри фінансів і банківської справи

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава*

ДЕТІНІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ СИСТЕМНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Неформальна зайнятість та тінізація заробітних плат є системною загрозою економічній безпеці України, яка становить високий ризик в процесі стабілізації державного бюджету та досягненні цілей реформування системи пенсійного страхування. Наявний масштаб тінізації ринку праці в Україні та наявність налагоджених механізмів легкого виведення у тінь заробітних плат в першу чергу негативно позначаються на розмірах страхових внесків до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування, а також обсягах надходжень до бюджету податку з доходів фізичних осіб та податку на додану вартість. За таких умов навіть незначні коливання економічної кон'юнктури збільшують масштаби виведення зарплат у тінь, що дестабілізує впливає на систему державних фінансів та солідарну пенсійну систему. Крім цього, тінізація заробітних плат провокує виникнення ряду загроз у фінансовій сфері, зокрема, стримує нагромадження коштів накопичувальної системи пенсійного страхування та розвитку її інвестиційного потенціалу.

Виявлено, що найвищий рівень тіньової зайнятості за результатами проведених розрахунків спостерігається у промисловості – більше 30 % від загальної кількості зайнятих у промисловості працюють в тіні. При цьому переважна частина тіньової зайнятості в промисловості припадає на переробну промисловість – 315,7 тис. осіб у I кварталі 2012 р. проти 10,2 тис. осіб у добувній промисловості, хоча рівень тінізації саме добувної промисловості досить високий, адже в Україні має місце складна і непрозора система видачі дозвільних документів на розробку і видобуток корисних копалин.

Легалізація зайнятості та детінізація заробітних плат є передумовами стабілізації Державного бюджету та досягнення цілей реформування системи пенсійного страхування, передбачених Програмою економічних реформ на 2010–2014 рр. Існуючий масштаб тінізації ринку праці та наявність налагоджених механізмів легкого виведення у тінь заробітних плат негативно позначається на розмірах внесків працюючих до Пенсійного фонду (ПФУ) та фондів соціального страхування (ФСС), а також доходах бюджету від податку з доходів фізичних осіб. Крім того, додана вартість, яка формується на підприємствах, що сплачують нелегальну заробітну плату, штучно занижується, що негативно впливає на обсяг надходжень до

бюджету від ПДВ. За таких умов, навіть незначні коливання економічної кон'юнктури збільшують масштаби виведення заробітних плат у тінь, що дестабілізує систему державних фінансів та солідарну пенсійну систему, а також стримує нагромадження коштів накопичувальної системи [2, с. 27].

Тінізація ринку праці справляє деструктивний вплив на економічну безпеку держави, зокрема соціальна незахищеність та неможливість реалізації соціальних гарантій нелегально працюючими або тими, хто частково отримує тіньову заробітну плату, провокує зростання рівня бідності в країні. Окрім цього через маніпуляції з розміром офіційних доходів нелегально та легально працюючі з низькою офіційною заробітною платою мають можливість необґрунтовано отримувати від держави соціальну підтримку, що негативно позначається на результативності вирішення завдань реформи системи соціальної підтримки. При цьому, базовим принципом реалізації заходів з детінізації заробітних плат в умовах сьогодення має бути непогіршення умов ведення бізнесу та оплати праці сумлінних платників податків.

Серед основних напрямів детінізації оплати праці, які нині широко дискутуються, виділимо наступні: зменшення навантаження на оплату праці податками та страховими внесками; посилення зв'язку між фактично сплаченими страховими внесками та розміром пенсійного забезпечення; перерозподіл розмірів страхових внесків між працюючим та роботодавцем; посилення відповідальності за ухилення від сплати податків та страхових внесків; поліпшення адміністрування податків; запровадження індикативних заробітних плат; поліпшення якості соціальних послуг [2, с. 27].

Тінізація ринку праці в Україні є системною загрозою економічній безпеці держави, для ліквідації якої необхідно оцінити її потенційний вплив на рівень економічної безпеки держави з метою попередження подальшої тінізації доходів фізичних осіб, передбачити додаткові превентивні заходи щодо запобігання тінізації доходів.

Детінізація ринку праці потребує впровадження системи превентивних заходів, серед яких необхідно виділити наступні: підвищення ефективності використання трудових ресурсів, регулювання трудової міграції, попередження відтоку кваліфікованої робочої сили з легального сектору в нелегальний, попередження виникнення та поширення зайнятості в неформальному секторі економіки, легалізація сфери трудових відносин та підвищення відповідальності роботодавця, покращення адміністрування сплати податків та страхових внесків, оптимізація оподаткування в системі оплати праці, запровадження корпоративних стандартів оплати праці та ін.

Список літератури

1. Методологічні положення щодо визначення неформальної зайнятості населення (Наказ Держстату України від 23.01.2013 р. № 16) // Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.

3. Харазішвілі Ю. М. Тіньова зайнятість та тіньова оплата праці в Україні: оцінки та прогнози / Ю. М. Харазішвілі // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. – К.: НАУ, 2011. – № 4. Т 1. – С. 171–182.

4. Friedman, E. Dodging the Grabbing Hand: The Determinants of Unofficial Activity in 69 Countries / E. Friedman, S. Johnson, D. Kaufmann, P. Zoido-Labton // Journal of Public Economics. – 2000. – Vol. 76. – № 3. – P. 459–493.